

คุณค่ามนุษย์แบบอัตวิสัยในมหาสติปัฏฐานสูตร

Subjective Human Values in Foundations of Mindfulness

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak Kamol

อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Special Lecturer, Chaiyaphum Buddhist College

E-mail : poonsakkamol@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วยการมองจากแนวคิดของทั้ง 2 แนวคิดโดยมีแนวคิดทางอัตวิสัย ที่กล่าวถึงสิทธิที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเองแต่ขณะเดียวกันก็มองว่าคุณค่านั้นเป็นสิ่งที่มียู่ในตัวมนุษย์ เพียงแต่ต้องการวิธีการฝึกฝนและอบรมให้คุณค่านั้นเกิดขึ้น จึงถือได้ว่าเป็นการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ได้

คุณค่ามนุษย์ในมหาสติปัฏฐานสูตรมีการพิจารณาอยู่ 4 ประการ คือ การพิจารณากาย การพิจารณาเวทนา การพิจารณาจิต และการพิจารณาธรรม เพื่อเป็นการเข้าถึงความจริงและคุณค่าในการปฏิบัติ ตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นหลักในการกล่าวถึงคุณค่าของมนุษย์ ตามแนวคิดของทั้ง 2 แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกันในเรื่องของการมองที่ตนเองเป็นหลัก

คำสำคัญ: คุณค่ามนุษย์, อัตวิสัย, มหาสติปัฏฐานสูตร

ABSTRACT

This is a feeling that is beneficial to man. 2 Comments In general, two things to consider in this matter. It is something that is already in itself. It requires training and training to feel better.

The human values in the 4 disciplines are considered. Compassion Mental considerations and justice In order to gain access to truth and value in the practice of the principle of the Great Siddharth This is the core of human values. The concept of the 2 concepts is consistent with the view of themselves.

Keywords: Human values, Subjective, Foundations of Mindfulness

1. บทนำ

การแสวงหาคคุณค่าความเป็นมนุษย์ ที่ปรากฏขึ้นในสมัยโบราณกาลเป็นต้นมาว่า มนุษย์พยายามที่จะศึกษาหาคคุณค่าและหลักปฏิบัติที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อเป็นคุณค่า (value) ในการดำเนินชีวิตมาตลอด และความพยายามของมนุษย์ในการหาคคุณค่าที่จะเชื่อได้ว่าจะเป็นหลักในการปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นคุณค่าในด้านใดด้านหนึ่ง และให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในการดำเนินชีวิต และเป็นอยู่ การปฏิบัติให้เข้าถึงคุณค่าที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ที่จัดเป็นการปฏิบัติเพื่อเป็นการเข้าถึงคุณค่า

ความเป็นมนุษย์ในด้านต่าง ๆ หากแต่พอพูดถึงคุณค่าต่าง ๆ ของมนุษย์ที่จะทำให้เกิดมีได้นั้น จึงเกิดความสงสัยขึ้นว่า คุณค่าในการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงการมีชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร?

คุณค่าของมนุษย์ตามแนวคิดในพุทธปรัชญาได้แสดงความหมายของคุณค่ามนุษย์ว่าการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ด้วยวิธีการปฏิบัติในทางพุทธปรัชญา เป็นค่าที่แสดงถึงคุณค่าทั่วไป เช่น คุณค่า ไร้คุณค่า ดี ไม่ดี เป็นค่ากล่าวถึงสิ่งที่แสดงมานั้นมีคุณค่า เราจะกล่าวว่า ความดีเป็นคุณค่า ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติ คือ มหาสติปัฏฐานสูตรที่กล่าวถึงการปฏิบัติ 4 อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หมายถึง “การพิจารณาเห็นกายในกาย การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา การพิจารณาเห็นจิตในจิต การพิจารณาเห็นธรรมในธรรม” ในหลักการนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ได้ หากกล่าวถึงคุณค่า ในทัศนะทางจริยศาสตร์แล้ว ในเบื้องต้นได้กล่าวว่า คุณค่านั้นคือลักษณะ “ที่พึงประสงค์” หรือลักษณะ “ที่ควรจะเป็น” หรือลักษณะที่ “น่าพึงปรารถนา” จะเห็นได้ว่าการแสดงถึงคุณค่าที่ปรากฏในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น และกำลังดำเนินในปัจจุบัน

ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของคุณค่าความเป็นมนุษย์ในทัศนะต่าง ๆ แต่จะกล่าวถึงความมีคุณค่าของมนุษย์ตามแบบอัตวิสัย (Subjective) อันมีความหมายว่า “ลักษณะที่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ หรือการพิจารณาของตัวผู้รับรู้” ด้วยหมายถึง ความคิดเห็นของบุคคล ส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการรับรู้ที่เกิดมีได้เฉพาะบุคคล ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

คุณค่าของมนุษย์ในทัศนะของพุทธธรรม ได้กล่าวถึงคุณค่าว่า “ชีวิตด้านในหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไป หรือเป็นเครื่องประกันการได้คุณค่าที่สูงล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งที่จะพึงได้กันตามปกติในโลกนี้” ในทัศนะทางปรัชญาก็วิถีชีวิตได้กล่าวว่า “คุณค่า คือ สิ่งที่มนุษย์ใช้ในการประเมินคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ของพฤติกรรมมนุษย์หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่นความคิด ทฤษฎี ระบบต่าง ๆ คุณค่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ คุณค่าทางจริยะหรือคุณค่าทางการประพฤติปฏิบัติ เช่น ดี ชั่ว ถูกผิด ยุติธรรม อยุติธรรม กล้าหาญ ขี้ขลาด กับคุณค่าทางสุนทรียะ เช่น สวย งาม น่าเกลียด ไพเราะ กลมกลืน ลงตัว”

ด้วยเหตุนี้การที่มนุษย์มีคุณค่าไม่มีคุณค่านั้นเกิดจากการที่มนุษย์คิดแล้วปรุงแต่งกับสิ่งที่ปรากฏแล้วปฏิบัติต่อสิ่งนั้น จึงเกิดเป็นปัญหาว่ามนุษย์จะปฏิบัติอย่างไร ? เพื่อเข้าใจกับสิ่งที่ปรากฏต่อหน้า แล้วรู้เท่าทันกับสิ่งนั้น ๆ มีหลายคนเคยกล่าวว่าหากเรากำหนดรู้ถึงความเป็นปัจจุบันไม่ได้ก็ไม่เข้าใจชีวิต หรือคุณค่าของชีวิต ดังนั้นในทางปฏิบัติเพื่อเข้าใจกับสิ่งที่ปรากฏและให้เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังมีพุทธพจน์ว่า “มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก” มนุษย์มีองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นสสารหรือรูป และอสสารหรือนาม 2 กายของมนุษย์ประกอบขึ้นจากหน่วยพื้นฐานที่เรียกว่า ธาตุ 4 มี ดิน น้ำ ลม ไฟ สิ่งที่ปรากฏนี้เป็นของมีอยู่เป็นธรรมชาติ

แนวคิดเรื่องคุณค่าที่ปรากฏในหลักอริยสัจ 4 ที่กล่าวถึงความ เป็นมนุษย์ว่า “เราและเธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้” โดยมีปรากฏการณ์ที่จัดเป็นหลักในการอยู่ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ตามความจริงของอริยสัจ 4 นี้เป็นทางปฏิบัติให้เข้าถึงคุณค่า ในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุและผลนั้น เรื่องคุณค่าของมนุษย์ คือ สิ่งที่มนุษย์ใช้ในการประเมินคุณสมบัติและการปฏิบัติให้เข้ากับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเช่น ความคิด ทฤษฎี ระบบต่าง ๆ แต่คุณค่าที่มีปรากฏในหลักปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

ด้วยเหตุนี้ คุณค่าจึงมีหลายอย่าง เช่น “ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติ” หรือ “หลักดำเนินชีวิต” หรือนักปรัชญานามว่า โสกราตีส (Socrates) กล่าวว่า “ชีวิตที่ไม่ได้รับการตรวจสอบเป็นชีวิตที่ไร้ค่า” จากการศึกษาแสดงหลักความหมายของคุณค่าที่กล่าวนั้น สิ่งที่ดีควรประพฤติปฏิบัติ ให้มีคุณค่ามีประโยชน์ในการปฏิบัติ และ

แนวคิดในการนำไปดำเนินชีวิต เพื่อเข้าถึงหลักธรรมที่แสดงในหลักของมหาสติปัฏฐานสูตร ในมหาสติปัฏฐานสูตรมีคุณค่าที่กล่าวถึงความ เป็นมนุษย์อย่างไร แล้วคุณค่าที่กล่าวนั้นเป็นคุณค่าแบบไหน เพื่อเป็นการเข้าใจถึงคุณค่า และหลักปฏิบัติเพื่อความเป็นมนุษย์ในมหาสติปัฏฐานสูตร ที่กล่าวถึง กาย เวทนา จิต และธรรมคุณค่าของมนุษย์จัดเป็นวิญญานที่เป็นธรรมชาติพิเศษประจำชีวิต และมีศักยภาพสูงในการฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อการเข้าถึงคุณค่าของชีวิต

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความต้องการที่จะศึกษาความมี “คุณค่าของมนุษย์แบบอหัตถวิสัยในมหาสติปัฏฐานสูตร” โดยกล่าวถึงหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นหลักที่สามารถปฏิบัติให้ถึงความจริงและมีคุณค่าได้อย่างไร? มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นทางนำไปสู่การมีคุณค่าในความเป็นมนุษย์จริงหรือ? แล้วการเข้าถึงคุณค่าของชีวิตที่แท้จริงในพุทธปรัชญาได้อย่างไร? คุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร และได้เข้าถึงความเป็นมนุษย์ในแบบของอหัตถวิสัยที่เป็นคุณค่าแต่ละบุคคลอย่างไร? มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นหลักที่นำมาปฏิบัติแล้วสามารถที่จะทำให้มนุษย์มีคุณค่าได้จริงมากน้อยเพียงใด มนุษย์แบบอหัตถวิสัยมีปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตรหรือไม่อย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรจะไม่มีคุณค่าเลยหรือ?

2. คุณค่าของมนุษย์

คุณค่าของมนุษย์จะเกิดมีได้ในรูปแบบใดนั้นเป็นสิ่งที่เราต้องมาทำความเข้าใจถึงแนวคิดเรื่องมนุษย์ก่อน จากการศึกษามนุษย์ก่อนอื่นต้องเข้าใจแนวคิดของคำว่ามนุษย์ในความหมายของแนวคิดมนุษย์นิยมไว้ 2 ประการ คือ

1. ทักษะที่ถือว่า มนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า และมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองโดยอาศัยเหตุผล และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติแต่อย่างใด

2. มนุษย์นิยมตามทักษะของกลุ่มศาสนาบางกลุ่มถือว่า มนุษย์จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ก็แต่โดยอาศัยคำสอนทางศาสนา และอีกความหมายหนึ่งที่มีแนวคิดของมนุษย์เพื่อให้เราเข้าใจความหมายของแนวคิดเรื่องมนุษย์ ที่กล่าวไว้ในสารานุกรมปรัชญาว่า มนุษย์นิยมคือแนวคิดที่ถือเอาความก้าวหน้าของมนุษยชาติเป็นเป้าหมายของการกระทำ ส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยความยุติธรรม มีศักดิ์ศรีที่มีมนัส รู้จักคิด และรับผิดชอบการกระทำของตนต่อสังคม แนวคิดเรื่องมนุษย์ของนักคิดแบบมนุษย์นิยมทางตะวันตกพอให้มองเห็นเป็นข้อศึกษากัน จากนั้นเรามาศึกษาแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทกันว่าแนวคิดในเรื่องของคุณค่ามนุษย์ในรูปแบบใด

การจะกล่าวถึงความ เป็นมนุษย์ในทางพุทธปรัชญาแสดงถึงธาตุ 4 และชั้น 5 อันเป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงความ เป็นมนุษย์ในทางพุทธปรัชญากล่าวถึงชั้น 5 คือ “รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน” ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องมนุษย์ในแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทจากที่กล่าวมาเป็นเพียงแค่การกล่าวถึงความ เป็นมนุษย์แบบคร่าว ๆ เพื่อให้มองเห็นถึงแนวคิด

เพื่อต้องการแนวคิดเรื่องคุณค่าแบบอหัตถวิสัยที่เป็นไปตามหลักพุทธปรัชญา และแนวคิดอื่น ๆ อันประกอบด้วยการมีชีวิตที่มีคุณค่าตามแบบอหัตถวิสัยของพุทธปรัชญาเถรวาท ว่ามีความสอดคล้องในทิศทางใดบ้างที่จะได้ศึกษาในการต่อไป

เพราะเหตุนี้ตามหลักพุทธธรรมได้แสดงถึงมนุษย์ในด้านต่าง ๆ คือ “ชีวิตด้านในหรือประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิตเป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป” ด้วยการพัฒนาให้เกิด “คุณค่าแห่งปัญญาของตน อันหมายถึงการคิดพิสูจน์ทดสอบด้วยปัญญาของตนให้เห็นเหตุผลชัดเจนจนมั่นใจ” จากการเข้าถึงคุณค่าจึงต้องมีหลักในการปฏิบัติตามสิ่งนั้นๆ และการปฏิบัติต้องเกิดขึ้นด้วยปัญญา ในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ให้มีคุณค่าแนวคิดเรื่องคุณค่าอันเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กล่าวถึงสิ่งที่ดี และธรรมที่ควรปฏิบัติ อันมีการกล่าวว่า “จริยศาสตร์และจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม” เพื่อแสดงแนวคิดในเรื่องของการแสดงถึงคุณค่าในการ

เข้าถึงความจริงของความเป็นมนุษย์ และองค์ประกอบของชีวิต ในการปฏิบัติให้ถึงหลักการดำเนินชีวิตที่ จะต้องพัฒนาไปตามลำดับจนสามารถพันทุกข์ แล้วเป็นหลักในการปฏิบัติให้หมดกิเลสทั้งปวง คุณค่าความเป็น มนุษย์นั้น คือ การที่มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และเป็นมนุษย์ที่มีความสามารถในการพัฒนาสติปัญญา พร้อมทั้งทำจิตใจให้สูง “มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นตามลำดับจนถึงขั้นหมด กิเลสได้” ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จะมีค่าจึงต้องอาศัยหลักการปฏิบัติบางอย่างเพื่อเข้าถึงสิ่งนั้น

“ปรัชญาภักวีตีชีวิต” ได้กล่าวว่า คุณค่า คือ “สิ่งที่มนุษย์ใช้ในการประเมินคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ของพฤติกรรมมนุษย์หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่นความคิด” ในการปฏิบัติที่เป็นหลักการทั้งหลาย การปฏิบัติตามหลักสูตร ตามมหาสติปัฏฐานสูตรจัดเป็นการปฏิบัติที่มีคุณค่า แล้วที่กล่าวกันว่าคุณค่าที่จริงแท้ ของมนุษย์ต้องปฏิบัติตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตรเท่านั้น “คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่างจากข้อเท็จจริงของ สิ่งนั้นตรงที่ว่า ข้อเท็จจริงของสิ่งหนึ่งก็คือ ลักษณะที่สิ่งนั้นได้เป็นมาแล้วและกำลังดำเนินการต่อไป” คุณค่านั้น คือ ลักษณะ “ที่พึงประสงค์” หรือลักษณะ “ที่ควรจะเป็น” หรือลักษณะที่ “น่าพึงปรารถนา” จากการศึกษากระบวนการของคุณค่าที่มีปรากฏในการกระทำในสิ่งที่พึงประสงค์ และสิ่งที่ควรมีควรเป็น ที่เป็นหลักทางจริยศาสตร์ ในการหาคุณค่าของความเป็นมนุษย์

3. มนุษย์แบบอัตวิสัย

มนุษย์ในรูปแบบอัตวิสัย หมายถึงการแสดงถึงคุณค่าของมนุษย์ที่แปรเปลี่ยนไปตามมุมมองในการทำ ความเข้าใจ และการรับรู้ของมนุษย์ที่รับรู้ในสิ่งหนึ่ง ๆ อันเป็นการรับรู้ในรูปแบบเฉพาะของมนุษย์คนหนึ่ง

แนวคิดคุณค่าอัตวิสัยชี้ไปที่ สิทธิที่ทุกคนมีซึ่งเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่จะปฏิบัติตามใจของตนเอง และ หากมีการขัดขวางการกระทำของเขา นั่นก็คือการละเมิดสิทธิ ฉะนั้นการตัดสินทางคุณธรรมของใครก็ตามจะ กระโดดข้ามจากการรับรู้ทางจริยธรรมของบุคคลนั้นไปไม่ได้ โดยใครจะตัดสินการกระทำของคนอื่นได้ต้องมอง จากมุมมองของบุคคลนั้นเท่านั้น ฉะนั้น ความเข้าใจว่าคุณค่าทางจริยะมีอยู่จริง และเป็นสิ่งตายตัวเป็นความ หลงผิด คุณค่าทางจริยะเป็นอัตวิสัย (subjective) ขึ้นกับอารมณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ แนวคิดอัตวิสัย เป็นแนวคิดที่มองการกระทำเป็นหลักอันหมายถึง การกระทำของใครก็ตาม ล้วนต่างกันไปในเวลาหรือ สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งสร้างความพอใจหรือไม่พอใจ ด้วยเหตุนี้มนุษย์ในแนวคิดของอัตวิสัยเป็นอย่างไกรกัน

เราลองมาศึกษาแนวคิดของนักคิดฝ่ายอัตวิสัยเริ่ม ด้วยการเริ่มต้นจากการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคุณค่า ทางศีลธรรมนั้นเป็นแค่ความรู้สึกตัว เพราะไม่ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่เป็นวิทยาศาสตร์ให้ถูกหรือผิดได้ แต่วิทยาศาสตร์ต่างหากที่สามารถกำหนดคุณค่าบางอย่างได้ และการเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์ให้มีความสุข รวมถึงอาจเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติทางศีลธรรมด้วยซ้ำ กล่าวคือหากไม่มีวิทยาศาสตร์เราอาจไม่มีอาหาร สำหรับกินได้ตลอดปี หรือไม่สามารสร้างวิทยาการทางการแพทย์ให้ก้าวหน้าได้ และวิทยาศาสตร์เองก็อาจ กลายเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม โดยศึกษาผ่านหลักจิตวิทยาเพื่อพิสูจน์ความจริงทางใจเราว่าคุณธรรมมีอยู่ จริง จากข้อมูลที่กำลังมานะข้างต้นนั้นจะทำให้เห็นถึงความแตกต่างในความหลากหลายทางความคิดของ ศาสตร์ต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญในเรื่องคุณธรรมศีลธรรมของมนุษย์ ความหลากหลายในเรื่องความคิดจึงเป็น ปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์จำเป็นต้องมีความสำนึกที่ตนเองตลอดเวลา

อัตวิสัยที่กล่าวถึงความความเป็นมนุษย์ ด้วยการยอมรับคุณค่าว่าดีหรือชั่วขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็มองว่าคุณค่านั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในตัวมนุษย์ เพียงแต่ต้องการวิธีการฝึกฝนและอบรมให้ คุณค่านั้นเกิดขึ้น ในความหมายข้างต้นเป็นแนวคิดหลักว่ามนุษย์มีคุณค่าอยู่ในตัวแล้ว แต่การพัฒนาคุณค่า ความเป็นมนุษย์ก็ต้องประกอบไปด้วย หลักการต่าง ๆ ที่สังคมมนุษย์อยู่ หรือหลักศาสนาของกลุ่มนั้น ๆ เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติอันจะสร้างความมีคุณค่าให้เพิ่มขึ้นได้ตามหลักของศาสนานั้น ๆ

4. มหาสติปัฏฐานสูตร

แนวคิดในเรื่องคุณค่าของมหาสติปัฏฐานสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิคาย มูลปณณาสก์ ที่กล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม ทำให้แจ้งนิพพาน คือ สติปัฏฐาน 4” เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นความเกิดดับ และความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ตามหลักของพุทธปรัชญา มีการพิจารณาอยู่ 4 ประการ คือ การพิจารณากาย การพิจารณาเวทนา การพิจารณาจิต และการพิจารณาธรรม เพื่อเป็นการเข้าถึงความจริงและความมีคุณค่าในการปฏิบัติ ตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นหลักในการกล่าวถึงคุณค่าของมนุษย์ที่ปฏิบัติในหลักที่กล่าวมาแล้วเป็นข้างต้น

หลักการปฏิบัติในทางพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีปรากฏในเรื่องของมหาสติปัฏฐานสูตร คือ “ภิกษุทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยหลัง การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร จีวร การฉัน การต็ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง ด้วยวิธีนี้จึงชื่อว่าการเห็นกายในกายอยู่” จากความหมายที่แสดงมาข้างต้น จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า แนวคิดในเรื่องของการปฏิบัติในทางพุทธปรัชญาเป็นแนวคิด ในการให้มนุษย์เองมองจากภายในออกไปสู่ภายนอก ด้วยเป็นการกำชับให้ดูให้รู้ให้เห็นอยู่ที่ตัวเราแค่นี้ละที่เป็นหลักพื้นฐานของมนุษย์

หากจะกล่าวถึงการเข้าใจของบุคคลทั่วไปแล้วในทางปฏิบัติตามมหาสติปัฏฐานสูตรของพุทธศาสนานั้นมีการฝึกกำหนดสติ ด้วยการกำหนดสติสัมปชัญญะ 4 “เป็นทุกขสังข ตัณหาอันยังสติกำหนดสัมปชัญญะ 4 ให้ตั้งขึ้น เป็นสมุทัยสังข การไม่เกิดทุกขสังข และสมุทัยสังขทั้งสอง เป็นนิโรธสังข อริยมรรคมีการกล่าวมาแล้วเป็นมรรคสังข การชวนชวายนในทางสังขจะ 4 ย่อมบรรลุนิพพานดับทุกข์ได้และ” การดำเนินสติให้อยู่ในกระบวนการของการกำหนดรู้ในกฎของธรรมชาติ 4 อย่างที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นอันเป็นการปฏิบัติตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตร อันเป็นการกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าตามแบบของพุทธปรัชญาเถรวาท และมีคำกล่าวของพระพุทธเจ้าว่าการมีชีวิตที่มีคุณค่าจะต้องเดินในทางสายนี้ คือ “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของทั้งหลาย เพื่อข้ามพ้นโศกและปริเทวะเพื่อความอัสดงแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุโลกุตระมรรค เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ทางสายนี้ คือ สติปัฏฐาน จากเนื้อความที่กล่าวมานั้นเป็นการแสดงถึงหลักในการปฏิบัติทางศาสนาที่แสดงถึงวิธีการในการเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าในรูปแบบการบำเพ็ญเพียร

ในมหาสติปัฏฐานสูตรกล่าวว่า ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่า “จิตมีราคะ” ฯลฯ จิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่า “จิตไม่หลุดพ้น” ความรู้เรื่องจิตที่ปรารภนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือจิตที่มีความยินดีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า สราคจิต แปลว่า “จิตที่ยังมีราคะ” เมื่อพิจารณาถึงความเห็น “ทัญญู” ในการสื่อสารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้ที่เข้าใจเรื่องจิตวิทยาในตัวบุคคลนั้นว่าเป็นผู้ที่ได้เปรียบเพราะสามารถเข้าใจบุคคลที่ตนประสงค์จะให้เขาเข้าใจประเด็นต่างๆ ในเรื่องนั้นๆ ได้ เมื่อโยคีปฏิบัติธรรมมีจิตเกิดขึ้น สมควรมีสติรู้ในทุกขณะที่เกิดขึ้นเป็นต้นว่า “ปรารภนา” “ต้องการ” เมื่อมีสติรู้เช่นนั้นอยู่จิตดังกล่าวหายไป แม้เพราะการมีสติรู้เพียงครั้งเดียวก็ได้ หากยังไม่ดับหายไป ก็ควรมีสติรู้ต่อเนื่องไปในทุกขณะที่เกิดขึ้น ในที่สุดจิตดังกล่าวก็จะดับไปเอง เมื่อจิตนั้นดับ จิตทั้งหลายที่บริสุทธิ์หมดจดปราศจากความปรารภนา ก็จะเกิดขึ้นแทนจิตเหล่านั้น เรียกว่า “วิตรากจิต แปลว่า “จิตปราศจากราคะ”

5. บทสรุป

จากการกล่าวถึงความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ คุณค่าของมนุษย์ ในมุมมองของแนวคิดของอรรถวิสัยที่เราตั้งไว้แล้วในประเด็นแรกอันหมายถึงมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า ในการ

กล่าวถึงความสามารถที่มนุษย์จะพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ ด้วยอาศัยคำสอนและรูปแบบทางศาสนาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ แล้วมนุษย์เองยังสามารถที่จะทำลายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้

มนุษย์ที่จัดอยู่ในประเภทที่สามารถพัฒนาตนเองได้จะอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าซึ่งต่างจากมนุษย์ที่ไม่สามารถที่จะพัฒนาได้แต่มนุษย์ในกลุ่มท้ายที่สุดนี้ก็เป็มนุษย์ที่มีความเป็นตัวของตัวเองได้อย่างดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมนุษย์ในรูปแบบของอัตวิสัย แต่หากจะมองดูแล้วความเป็นคุณค่าของมนุษย์ความมีคุณค่าจะไม่สามารถวัดได้โดยว่ามนุษย์ในรูปแบบไหนที่จะมีคุณค่าได้เพราะในความเป็นธรรมชาติของมนุษย์แล้วมีความดีนั้นมีความเป็นตัวของตัวเองมีความเห็นแก่ตัวแต่ในความเห็นแก่ตัวนั้นบางครั้งก็แสดงออกมาด้วยการเห็นอกเห็นใจคนอื่น

ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาหรือว่าในทางพุทธปรัชญาจะมีแนวคิดเรื่องหาสติปัญญาสูตรในการฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้ที่สามารถดูแลอารมณ์ควบคุมสติและควบคุมพฤติกรรมของตนเองไม่ให้กระทำสิ่งใดที่ผิดต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ด้วยกัน มหาสติปัญญาสูตร จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนมนุษย์ให้มีคุณค่าตามแนวคิดของพุทธปรัชญา แต่ในความเป็นจริงแล้วมนุษย์จะมีคุณค่าได้ก็ขึ้นอยู่กับการประพฤติของตนเอง บางคนไม่รู้เลยว่ามหาสติปัญญาสูตรคืออะไรแต่เขาก็ปฏิบัติตนอย่างมีคุณค่า

ดังนั้นอาจจะมองความสอดคล้องของแนวคิดอัตวิสัยกับแนวปฏิบัติทางมหาสติปัญญาสูตรก็จะมีคุณค่าที่เปลี่ยนไปในทางการฝึกฝนตนเองเพราะท้ายที่สุดไม่มีใครที่จะสามารถทำแทนกันได้ขึ้นอยู่กับบุคคลคนนั้นที่สามารถฝึกฝนตนเองได้มากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ. (2522). **สารานุกรมปรัชญา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (มปป). **จริยศาสตร์และจริยธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2549). **ปรัชญากับวิถีชีวิต**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2543). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์.

วิทย์ วิศทเวทย์. (มปป). **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

สุวรรณ สถาอานันท์. (มปป). **กระแสธารปรัชญาจีน : ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติอำนาจและจารีต**. กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

Edward Westemarck. (2003). **Ethics Are Relative, in Introduction to Ethical Studies an Open Source Reader**. Ed by Lee Archie John G. Archie, August 2003.